

Sygn. akt I CSK 140/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 lipca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSA Bogusław Dobrowolski (sprawozdawca)

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z powództwa G. sp. z o.o. w [...] przeciwko P. sp. z o.o. z siedzibą w [...] - zarządcy P. Polska sp. z o.o. w restrukturyzacji z siedzibą w [...] o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 20 lipca 2017 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 27 listopada 2015 r., sygn. akt I ACa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód „G.” spółka z o.o. wystąpił z pozwem przeciwko P. Polska spółce z o.o. w [...] o zapłatę kwoty 385.859,78 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 lipca 2013 r. tytułem zwrotu nienależnie pobranych opłat za przyjęcie towarów do sprzedaży.

Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 20 listopada 2014 r. uwzględnił powództwo. Ustalił, że w dniu 31 stycznia 2011 r. strony zawarły umowę handlową. W załączniku do umowy przewidziały rabat potransakcyjny, który był przyznawany przez powoda od wartości dostarczonych towarów w uzgodnionym okresie rozliczeniowym. Miał być rozliczany na podstawie noty obciążeniowej pozwanego i faktury korygującej VAT wystawianej przez dostawcę. Wysokość rabatu została ustalona procentowo i wynosić miała 23,5% obrotu między stronami. Udzielenie rabatu stanowiło warunek nawiązania i kontynuowania współpracy stron w zakresie dostawy towarów. Pozwany nie pobierał rabatu potransakcyjnego od wszystkich dostawców, nie świadczył na rzecz dostawcy żadnych usług marketingowych czy promocyjnych. Pracownicy dostawcy wystawiali towar na półki w sklepie odbiorcy. Cennik dostawcy nie uwzględniał tego rabatu. Pozwany od lutego do września 2011 r. wystawił noty obciążeniowe na łączną kwotę 385.859,78 zł tytułem rabatu potransakcyjnego, a powód wystawił faktury korygujące do uprzednio wystawionych faktur obejmujących cenę sprzedaży. Należności te zostały pobrane przez pomniejszenie cen dostarczonego towaru.

Sąd Okręgowy stwierdził, że w każdym przypadku pobierania innych niż marża handlowa opłat za przyjęcie towaru do sprzedaży dochodzi do popełnienia czynu nieuczciwej konkurencji. Z art. 15 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r., nr 153, poz. 1503 ze zm., dalej „u.z.n.k.”) wynika, że nie jest potrzebne dodatkowe wykazywanie, czy w następstwie pobrania dodatkowych opłat miało miejsce utrudnianie dostępu do rynku. Nałożenie przez kupującego na dostawcę obowiązku uiszczania dodatkowych opłat jako warunku dokonywania zakupu stanowi utrudnianie dostępu do rynku kreowanego przez klientów kupującego. O niedozwolonym charakterze opłat pobieranych przez pozwanego świadczyło to,

że stanowiły one warunek podjęcia współpracy między stronami, ich pobieranie niezależnie od wysokości osiągniętego obrotu, brak wzajemnego świadczenia ze strony pozwanego, a także ich wysokość (23,5%). Sąd Okręgowy zakwalifikował rabat posprzedażowy objęty sporem jako działanie określone w art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k. W konsekwencji uwzględnił powództwo na podstawie art. 18 ust. 1 pkt 5 u.z.n.k., uznając że jest to samodzielna podstawa prawna do udzielenia powodowi ochrony.

Sąd Apelacyjny w [...], po roz[...] apelacji pozwanego, zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił powództwo.

Stwierdził, że stan faktyczny ustalony przez Sąd Okręgowy jest w przeważającej części prawidłowy, błędne są ustalenia dotyczące tego, że rabat potransakcyjny stanowił inną niż marża handlowa opłatę za przyjęcie towaru do sprzedaży oraz że został powodowi narzucony wbrew jego woli. Według Sądu Apelacyjnego potraktowanie takiego rabatu jako czynu nieuczciwej konkurencji wymagałoby wykazania, że utrudniał on powodowi dostęp do rynku. Ciężar dowodu, że rabat stanowił utrudnienie dostępu do rynku, zgodnie z art. 6 k.c., obciążał powoda, który nie wykazał w tym zakresie inicjatywy dowodowej. Przyjął, że Sąd Okręgowy wybiórczo potraktował dowody, pomijając te według których ceny dostarczanych towarów wynikają z cennika towarów dostawcy z uwzględnieniem uzgodnionych między stronami rabatów. W związku z tym Sąd Apelacyjny ocenił z „dużą dozą ostrożności” zeznania świadka M. W. dotyczące narzucenia rabatu, który warunkował podjęcie współpracy. Rabat potransakcyjny był traktowany przez powoda jako rabat handlowy, był elementem cenotwórczym ponieważ stanowił korektę do cen sprzedaży. Przy użyciu rabatu potransakcyjnego strony dokonały modyfikacji cen, po jakich powód sprzedawał towary pozwanemu. Brak jest dowodów, że ukształtowanie cen z zastosowaniem rabatu potransakcyjnego było nieekwiwalentne dla powoda.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że zastrzeżenie rabatu potransakcyjnego nie stanowi czynu nieuczciwej konkurencji. W związku z tym Sąd Okręgowy naruszył art. 18 ust. 1 pkt 5 u.z.n.k. w zw. z art. 405 i art. 361 § 2 k.c. ponieważ pozwany nie

jest bezpodstawnie wzbogacony kosztem powoda, który nie poniósł szkody w związku z zastrzeżeniem rabatu potransakcyjnego.

Skargę kasacyjną wniósł powód, który zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości. W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego zarzucił naruszenie art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k., art. 6 k.c. w zw. z art. 15 ust.1 pkt 4 u.z.n.k., art. 353¹ w zw. z art. 536 k.c. w zw. z art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k., art. 3 ust. 1 w zw. z art. 15 ust. 1 pkt. 4 w zw. z art. 18 ust. 1 u.z.n.k. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej powód zarzucił naruszenie art. 328 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W trakcie postępowania kasacyjnego postanowieniem Sądu Rejonowego w [...] z dnia 3 listopada 2016 r., otwarto postępowanie sanacyjne pozwanego oraz wyznaczono zarządcę, którym jest P. spółka z ograniczona odpowiedzialnością w [...]. W związku z tym na podstawie art. 311 ust. 1 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r., poz. 1948 ze zm.) w zw. z art. 180 § 1 pkt 5 lit. d k.p.c. postępowanie powinno być kontynuowane przeciwko temu zarządcy.

W skardze kasacyjnej można skutecznie powołać się na zarzut wadliwego uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji, gdy z powodu istotnych braków w motywacji zaskarżone orzeczenie może nie poddawać się kontroli kasacyjnej, a tym samym wady orzeczenia mogą mieć wyjątkowo istotny wpływ na wynik sprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 1999 r., III CKN 460/98, OSNC 2000, nr 5, poz. 100; z dnia 25 października 2000 r., IV CKN 142/00, niepubl.; z dnia 18 kwietnia 1997 r., I PKN 97/97, OSNAPiUS 1998, nr 4, poz. 121; z dnia 13 czerwca 2000 r., V CKN 69/00, niepubl.; z dnia 9 marca 2006 r., I CSK 147/05, niepubl.; z dnia 24 czerwca 2015 r., II UK 260/14, M. Praw. 2015, nr 9 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CSK 293/12, OSNC 2013, nr 12, poz. 1).

Jeżeli sąd drugiej instancji nie uzupełnił postępowania dowodowego ani po rozważeniu zarzutów apelacji nie znalazł podstaw do zmiany ustaleń faktycznych i oceny dowodów dokonanej przez sąd pierwszej instancji, może te ustalenia i ocenę przyjąć za podstawę faktyczną swego orzeczenia. Powinno to jednak

znaleźć wyraz w uzasadnieniu wyroku. Odpowiednie stosowanie przez sąd drugiej instancji art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oznacza, że uzasadnienie orzeczenia tego sądu nie musi zawierać wszystkich elementów przewidzianych dla uzasadnienia sądu pierwszej instancji, to jednak powinno mieć ustaloną podstawę faktyczną i prawną rozstrzygnięcia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2017 r., I CSK 212/16, niepubl.). Sąd odwoławczy nie wyrokuje na gruncie ustaleń faktycznych dokonanych przez sąd pierwszej instancji, lecz czyni własne ustalenia, które ocenia z punktu widzenia prawa materialnego. Z tego względu uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji, stosownie do odpowiednio zastosowanego art. 328 § 2 k.c., powinno zawierać nie tylko relację z postępowania przed sądem pierwszej instancji i omówienie środka odwoławczego, ale także część obejmującą ustalenia faktyczne sądu odwoławczego. Brak w uzasadnieniu orzeczenia sądu drugiej instancji podstawy faktycznej rozstrzygnięcia może wypełniać podstawę kasacyjną określoną w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. i stanowić podstawę uchylenia wyroku, może też być źródłem skutecznego postawienia zarzutu naruszenia prawa materialnego, którego zastosowanie zależy od prawidłowych, pełnych ustaleń faktycznych, nieodzownych do dokonania właściwej subsumpcji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 września 2016 r., IV CSK 702/15, niepubl.). Uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji ogłoszone na podstawie art. 326 § 3 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. powinno zawierać wszystkie elementy wskazane w art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2015 r., III CSK 237/15, OSNC z 2016 r., nr 4, poz. 104).

Treść transkrypcji ogłoszonego uzasadnienia uniemożliwia zrekonstruowania podstawy faktycznej zaskarżonego rozstrzygnięcia. Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe w przeważającej części ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, za wyjątkiem tych wskazujących, że rabat potransakcyjny stanowił inną niż marża handlowa opłatę oraz że został narzucony wbrew woli powoda. Takie przedstawienie podstawy faktycznej wyroku nie spełnia wymogów art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Nie określa ono konkretnych faktów przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia oraz nie wskazuje w ten sam sposób okoliczności, które zostały z tej podstawy wyeliminowane. Podstawa faktyczna wyroku Sądu Apelacyjnego została wskazana w sposób nieprecyzyjny, nie stanowi ona odrębnej

jednostki uzasadnienia. W uzasadnieniu zostały ściśle ze sobą połączone rozważania natury prawnej wraz z krótkim omówieniem materiału dowodowego.

Dlatego Sąd Najwyższy uznał za uzasadniony zawarty w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c.

Rację ma także skarżący, że Sąd Apelacyjny naruszając art. 6 k.c. w zw. z art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k. nieprawidłowo przyjął, iż z treści tego przepisu nie wynika domniemanie, że żądanie przez pozwanego opłaty innej niż marża handlowa stanowi utrudnienie dostępu do rynku. W orzecznictwie zostało wyjaśnione, że wskazane w tym przepisie formy utrudniania dostępu do rynku nie wymagają wykazywania, że takie utrudnienie nastąpiło, ponieważ tego rodzaju określone w ustawie, stypizowane zachowanie już z woli ustawodawcy uznane zostało za czyn nieuczciwej konkurencji, polegający na utrudnianiu dostępu do rynku (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2015 r., III CSK 244/14, niepubl.). W konsekwencji uiszczenie przez sprzedawcę kupującemu za przyjęcie towaru opłaty innej niż marża handlowa stanowi *a limine* czyn nieuczciwej konkurencji polegający na utrudnianiu dostępu do rynku. Wymaganie przez Sąd Apelacyjny od powoda dodatkowego udowodnienia, że pobieranie od niego określonej opłaty spowodowało utrudnienie dostępu do rynku nie znajduje oparcia w art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k., jeśli wykazane będzie, że opłata ta nie była marżą handlową.

Sąd Najwyższy uznał za uzasadniony także zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k. przez błędną wykładnię, że wynagrodzenie pobierane przez pozwanego nie stanowi innej niż marża handlowa opłaty za przyjęcie towaru do sprzedaży w sytuacji, gdy opłata dodatkowa nie posiada cech pozwalających na traktowanie jej w kategoriach stosowanego w relacjach handlowych rabatu. Sąd Apelacyjny w okolicznościach niniejszej sprawy uznał, iż przy użyciu rabatu potransakcyjnego strony dokonywały dozwolonej modyfikacji cen, po jakich powód sprzedawał swoje towary pozwanemu. Natomiast o pobieraniu przez kupującego innych niż marża handlowa opłat za przyjęcie towaru do dalszej sprzedaży świadczy pobieranie rabatu w stałej wysokości od obrotu bez określenia w porozumieniu jakiegokolwiek progu obrotów, ekwiwalentu,

a także uzasadnionej i wykazanej przyczyny (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2015 r., III CSK 244/14, niepubl.). Jeżeli rabat nie wiąże się z żadnym wymiernym świadczeniem ze strony odbiorców, ale powiązany jest z osiągnięciem oznaczonego poziomu obrotów lub określonej wielkości albo wartości sprzedaży w oznaczonym przedziale czasu, to jego realizacja (udzielenie rabatu) decyduje o cenie sprzedawanego towaru, a więc i marży dostawcy. W takiej sytuacji nie ma podstawy do traktowania postanowień umownych zastrzegających takie obowiązki dostawcy jako zastrzeżenie opłat za przyjęcie towaru do sprzedaży w rozumieniu art. 15 ust. 1 pkt 1 u.z.n.k., celem bowiem tego przepisu nie jest regulowanie cen i wpływanie na rozkład zysków cen umowy (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2015 r., III CZP 73/15, OSNC z 2016 r., nr 12, poz. 153). Kwestii tych Sąd Apelacyjny dostatecznie nie rozważył.

Zgodzić się także trzeba ze skarżącym, który zarzuca Sądowi Apelacyjnemu naruszenie art. 353¹ w zw. z art. 536 k.c. w zw. z art. 15 ust. 1 pkt 4 oraz art. 3 u.z.n.k. Zawarcie umowy w ramach zasady swobody umów nie wyklucza możliwości zakwalifikowania jej postanowień o opłatach za przyjęcie towarów do sprzedaży za czyn nieuczciwej konkurencji, który narusza dobre obyczaje handlowe (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2016 r., I CSK 651/15, niepubl.).

Sąd Najwyższy z podanych względów uznał skargę kasacyjną za uzasadnioną i na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z związku z art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

kc

aj